

UPPSKOT TIL LÓG UM FÓLKANØVN

Fornøvn

1. gr.

Hvørt barn skal fáa navn, áðrenn tað er 6 mánaða gamalt.

Eingin skal hava fleiri enn tvey fornøvn.

Foreldur ella verjar skulu boða sóknarpresti í prestagjaldinum, har ið móðirin býr, frá navninum, áðrenn barnið er 6 mánaða gamalt.

Er fráboðaða navnið ikki á navnalistanum, verður málið skotið til navnanevndina, ið landsstýrið setur. Í slíkum føri kann verða vikið frá 6 mánaða freistini.

2. gr.

Navnið skal vera í samljóði við føroyskar málreglur. Gjördur verður listi við viðurkendum nøvnum. Undantak kann í serføri verða veitt fólki úr øðrum londum.

Sum fornøvn verða ikki viðurkend nøvn, sum ikki av røttum eru fornøvn og onnur nøvn, ið kunnu haldast at verða fólki til ampa.

Sóknarprestur skal siggja til, at gjørt verður eftir tí, ið ásett er í hesi grein.

Navnanevndin, sb. # 10, gevur tilmæli í ivamálum.

3. gr.

Navn kann eftir umsókn til landsstýrið verða broytt ella umskift við annað navn. Tann, sum hevur fleiri nøvn, kann eftir umsókn fáa eitt ella fleiri teirra strikað. Fyri tann, ið ikki hevur lógaldur, søkja foreldur ella verjar. Útlendingur búsettur í Føroyum kann somuleiðis fáa navn sitt umskift við føroyskt navn ella taka føroyskt navn aftur at upprunaliga navni sínum.

Barn, sum hevur fingið navn í bráðdópi, kann fáa nýtt navn ella

annað afturat.

Eftirnøvn

4. gr.

Aftur at fornavni skal hvørt barn fáa eftirnavn. Eftirnavn kann annað-hvørt vera ættarnavn faðirs ella móður, so sum foreldur barnsins koma á samt um, ella navn faðirs ella móður í hvørsfalli við -son ella -dóttir afturat í samsvari við kyn barnsins. Er navn faðirs ella móður tvínevni, verður bert annað navnið nýtt í hesum føri.

Ættarnavn skal vera í samljóði við føroyskar málreglur.

5. gr.

Ættleitt barn fær barn fær eftirnavn eftir somu reglum sum í

6. gr.

Eftirnavn verður fráboðað sóknarpresti í tí prestagjaldi, har sum móðirin býr, saman við fornavni.

7. gr.

Við giftu kann hvørt av hjúnunum varðveita sitt ættarnavn ella taka ættarnavnið hjá hinum. Faðirsnavn og móðurnavn (t.e. nøvn, ið enda við -son ella -dóttir) verða ikki umskift við giftu.

8. gr.

Tann, ið vil broyta ættarnavn sitt ella fáa sær nýtt, skal søkja til landsstýrið um tað.

Ikki er loyvt at taka ættarnavn, sum onnur longu hava, uttan við loyvi teirra, sum navnið bera.

Bústaðarnøvn, sum ikki eru einnevnd her á landi, eru undantikin. Navn á virki, vøru, felagi og tílikum, sum skrásett, er ikki loyvt at taka til ættarnavn.

Ikki er hereftir loyvt at taka navn á landi, býi, bygd og býlingi til ættarnavn.

Loyvt er uttan umsókn at nevnast -son ella -dóttir faðirs ella móður, men tann, ið broytir til hetta

navnalag, skal boða sóknarpresti frá, áðrenn mánaður er umliðin.

9. gr.

Eittans eftirnavn kann verða givið sum millumnavn.

Millumnavn kann ikki verða bundið at eftirnavni við bindistriku.

Navnanevnd

10. gr.

Landsstýrið setur 3-mannanevnd, ið skal geva ráð um fólkanøvn, stavseting teirra, bending o.a. í ivamálum. Landsstýrið skal biðja um tilmæli frá navnanevndini, áðrenn tað gevur loyvi til navnabroytingar.

Nevndin situr fyra ár í senn. 3 varalimir verða tilnevndir.

Nevndin sær til, at navnalistin verður endurskoðaður sohvørt, sb. # 2.

Viðmerkingar

1. gr.

Barn fær navn, tá ið tað verður doypt ella við fráboðan til prestin.

2. gr.

Henda áseting skal forða fyri, at nøvn, ið eru málsliga skeiv, verða givin, eisini at útlendskt navnasnið verður valt. Útlendsk nøvn, ið ikki kunnu verða søgd og/ella skrivað á føroyskum, eiga ikki at verða loyvd. Øll nøvn, ið mett verða at hóska í føroyskari navnagávu, eiga at verða savnað á lista við greiniligum ávísingum um bending og framburð, har tað er neyðugt.

Sum fornøvn verða ikki viðurkend:

- 1) konufólkanøvn til mannfólk og mannfólkanøvn til konufólk,
- 2) eftirnøvn,
- 3) kelinøvn og stuttnevni, sum ikki

hava vunnioð hevd sum fornøvn.

Fátt er so sárt sum at verða arg-
aður við lögnum ella frábregðandi
navni. Tí eigur at verða ansað
serliga eftir, at óhóskandi nøvn
ikki verða givin, fyri barnsins
skuld. Her eigur at verða mett um í
hvørjum føri fyri seg.

3. gr.

Tað er regla, sum er vanlig í
øllum Norðurlondum, at ein, ið hevur
ampa av navni, kann fáa tað umskift
við annað eftir umsókn, ella lagt
nýtt navn aftur at navni sínum.

Greinin skal eisini geva út-
lendingum, ið her eru búsettir,
møguleika at fáa sær føroyskt navn
ella at føroyska navn sitt (t.d.
Thomas til Tummas, John til Jógvan
el. Jóan).

4. gr.

Eftirnavn kann eftir uppskotinum
vera annaðhvørt ættarnavn, eins og
nú er vanligt, ella navn faðirs ella
móður í hvørsfalli + -son ella -
dóttir. Viðvíkjandi ættarnøvnum sær
nevndin seg ikki føra fyri at gera
greint uppskot um tey krøv, ið eiga
at verða sett til val teirra, stíl
og snið, men eins og í hjáløgdu
greinargerð verður nevnt, er nógv
óheppið við tí lag, sum nú ræður. Tó
verður skotið upp, at einarættur
verður avtikin, tá ið onkur heldur
seg hava eins góðan rætt og annar at
nevna seg eftir heimstaðarnavni sum
eitt nú húsanavni. Annars verður
navnanevndin, sum skotið er upp at
seta, at evna til reglur at ganga
eftir. Um nøvn, ið enda við -son
ella -dóttir, verður eisini víst til
greinargerðina. Ikki verður hildið
heppið at gera tílik nøvn úr
tvínevnum, sum t.d. Jóan Jákup. Her
verður skotið upp, at annað navnið
verður valt, annaðhvørt Jóansson
ella Jákupsson.

9. gr.

Vilja foreldur geva barni bæði
ættarnøvn síni, kann annað verða

givið sum millumnavn. Eisini kann navn við -son ella -dóttir verða givið sum millumnavn. Tó er vert at hava í huga, at long nøvn mangan kunnu vera ósmíðlig í nýtslu.

10. gr.

Í navnannevndini eigur ein limurin at vera málfrøðingur og ein lögfrøðingur.

Landsstýrið setur málfrøðingin eftir tilmæli frá Føroyamálsdeildini á Fróðskaparsetri Føroya, lögfrøðingin eftir tilmæli frá Advokatfelagi Føroya og triðja limin eftir tilmæli frá Prestafelagi Føroya.

GREINARGERÐ

So langt vit vita aftur í søguna um øll heimsins lond, hevur verið siður at geva nýfóddum børnum nøvn. Við navnegávuni fylgir ofta einhvør halgigerð. Forfedrar okkara oystu børnini vatni, tá ið navnið varð sett á tey, og eftir kristnitøkuna kom navnegávan at vera saman við skírini.

Vanligt var at velja børnunum nøvn, ið vónandi fóru at bera teimum eyðnu. Tá ið drongur varð nevndur t.d. Úlvur, lá í tí ynski um, at hann skuldi fáa tað dirvi og ta styrki, ið eyðkendi hetta dýr; og við gentunavni sum t.d. Lív (eldri Hlíf) fylgdi vón um, at hon tilkomin skuldi vera børnum sínum og húsi "Lív", t.e. lívd, vernd. Seinni hevur tilvitið um merking navnanna kámost nógv, og flest nøvn eru meira ella minni merkingartóm frámerki til at eyðkenna ein einstakling. Tó eru mong, ið fegin vilja vita, hvat nøvnini upprunaliga merktu, og leggja dent á at finna vøkur og bærilig nøvn til børn síni.

Fólkanøvn - eins og staðanøvn og onnur nøvn - eru partur av málinum, tey líkjast í ljóðsamanseting øðrum orðum og verða yvirhøvur bend eins og tey. Eins og orð fara um landamark, verða innlænt, koma fólkanøvn eisini uttaneftir við ymsum mentanarrákum, t.d. við kristindóminum á sinni og nú úr fremmandum málum við t.d. skaldsøgum, bløðum, filmum o.ø.

Sum stundir liðu, megnaði málið ofta at laga fremmandu nøvnini at sær, so tey í ljóði og bending líktust ikki so nógv frá heimligum nøvnum. Tann fyrimumur var í miðöld, at nøvnini komu gjøgnum nærskyld mál. Nú á døgum liggur tann stóri heimur opnari fyri, og navnatilfarið, sum er í boði, er tíðum so frálíkt tí heimliga, at tað tykist eingin leið at laga tað at ljóði og bending í heimamálinum, og kortini er alt vanligari at leita langt burtur eftir nøvnum til børnini.

Tey, sum hugsa um at varðveita samanhangið í navnatilfarinum við mál og gamlan navnasið, eru sum vera man illa við, og tí eru av og á at hoyra og síggja ynski um at fáa fastari reglur at ganga eftir í navnegávuni. Í flestum grannalondum okkara hava leingi verið lógir um fólkanøvn. Vit hava onga havt, men hava miðað okkum eftir gomlum siði og teim donsku reglum, sum her hava verið settar í gildi. So mikil munur er á donskum máli og føroyskum, at einki skil er í, at lógir um donsk fólkanøvn skulu galda í Føroyum. Her mega vit hava egnar reglur, sum samtykkja við føroyskt mál og føroyskan arvsíð.

Mong eru dømini um, at donsk nøvn hava trokað føroysk nøvn burtur; eftir danskari fyrimynd hevur verið vanligt t.d. at lata mannfólkanøvn vera endingarleys í hvørfalli, sum t.d. Finn í staðin fyri Finnur.

Í fornöld høvdu føroyingar flest nøvn síni í felag við grannar sínar í Noregi og Íslandi og ørðum (vestur)norrønnum londum. Tað ber eitt nú Føroyingasøga boð um, tí tó at hon er skrivað í Íslandi, man hon yvirhøvur vera bygd á føroyskar sagnir, og við teimum munnu m.a. nøvnini hava fylgt. Í Føroyingasøgu eru einstøk nøvn, ið ikki

eru at finna í øðrum londum, tað gamlar heimildir vita frá at siga, t.d. Heri, Brestir. Góðan vitnisburð um upprunalig føroysk nøvn finna vit í mongum staðanøvnum, t.d. Eiriksfall, Bessavatn, Atlavatn, Ragnhildargyllin.

Við kristnitøkuni kom stórt innsig av halgimennanøvnum og bibliunøvnum, men mong norrøn nøvn livdu framvegis saman við teimum. Fremmandu nøvnini lagaðust sum nevnt mong at heimamálinum, tó summi kendust fremmand í sniði og vórðu heldur ikki langlivað, t.d. Briksius; onnur broyttust, eitt nú við stytting, t.d. Tiburtius verður Bursi. Úr bibliuni kemur tað mannfólkanavn, sum til okkara dagar hevur verið tað vanligasta av øllum, tað er navnið Jóan, seinni Jógvan, ið kemur av ápostulsnavninum Jóannes.

Í norrøna tíðarskeiðinum vóru nøvn eins og annað skrivað á heimamálinum, fornføroyskum, sbr. Diplomatarium Færoense, men við trúbotini kemur tann broyting, ið var lagnutung fyri føroyskt mál: danskt gjørdist skriftmál okkara í øllum førum. Tí eru øll nøvn í skrivligum heimildum frá siðaskiftinum og tætt at okkara døgum í donskum hami: í tingbókum og kirkjubókum, tá tær taka við, og øllum øðrum. Á tann hátt kom upp tann lögni og rangvørgi háttur, at maður varð skrivaður eitt, men æt annað í dagligum viðurskiftum millum manna. Enn anir eftir av hesum øvuta lag, hóast nú er ráðandi siður at skrivast tað, ein í royndum eitur.

Í 17. og 18. øld og langt inn í 19. gjørdist navnatilfarið sera fábroytt. Tað vóru bert nøkur fá nøvn, flest av bibliuuppruna, ið vórðu nýtt. Tann strangi uppkallingarsiðurin gjørdi, at ikki varð leitað út um ættina eftir nøvnum. Úrslitið var, at tøvt varð í sama stampi, og lítið kom afturat av nøvnum. Tey gomlu norrønu nøvnini doyðu út at kalla, bert nøkur fá vórðu varðveitt óslitið til okkara dagar, teirra millum Tróndur, Óli, Høgni og Guðrun - tó øll í donskum skriftsniði. Annað kom ikki til tals.

Í 18. øld fer so smátt at taka seg upp tann siður at geva fleiri enn eitt navn, í fyrstuni oftast bert tvey. Gamalt var, at eingin fekk fleiri enn eitt navn. Tá ið siðurin at geva tvey nøvn vant upp á seg, varð ofta annað navnið funnið uttaneftir, t.d. uppkallað eftir føðingardeggi, um hann var fríggjadagur ella seinni eisini sunnudagur, nøvn sum Frederik og Sofie. Eisini varð leitað í almanakkanum, og vanligt gjørdist at kalla barn upp eftir navni føðingardagsins. Soleiðis er t.d. navnið Pauli komið í við at kalla upp pálsmessudag, 25. januar, sum í danska almanakkanum nevndist Pauli omvendelse, latínsk Paulus, í hvørsfalli.

Við tvínevniðinum komu ofta útlendisk nøvn at troka burtur samsvarandi føroysk, tí tey útlendsku fullu betur at hesum nýggja fremmanda nevningarlagnum. Tað tóktist finari at eita t.d. Óli Mikal enn Óli Mikkjal, ella Anna Kristina enn Anna Kristin. Soleiðis komu hesi longru fremmandu nøvn við herðing á 2. stavilsi so líðandi at vinna á teimum føroysku formunum í ójavnari kapping.

Við sprettandi tjóðskaparkenslu og sigrandi tjóðskaparrørslu í 19. og 20. øld gjørdust líkindi til at vekja upp aftur burturdeyð gomul føroysk og norrøn nøvn. Leitað varð til kvæði, sagnir, staðanøvn og norrønar fornsøgur eftir nøvnum. Í fyrstuni var óvissa um rætt føroyskt snið, tí nøvn í útlendskum bókmentum vórðu høvd til fyrimyndar. Tí komu fram endingarleys mannfólkanøvn sum Sigmund í staðin fyri Sigmundur og óføroysk navnasnið sum Sigurd í staðin fyri Sjúrdur, Bodil í staðin fyri Bóthild.

Men saman við føroyskum og norrønum nøvnum treivst eisini ørgrynni av útlenskum nøvnum úr øllum ættum, meir og minni óhóskandi á føroyskari tungu. Tvínevni nördust til fleirnevni, ja, vanligt gjørdist at kalla upp heilar bátsmanningar, ið vóru burturgingnar, eyðvitað við góðari meining, men átta nøvn kundu vera tung byrði at knógva undir, hóast øll vórðu ikki nýtt dagliga. Vóru tað gentur, ið soleiðis vórðu skírdar, kundi úrslitið vera nøvn av slagnum Olina, Simona, Hansina, Petrina o.s.fr.

Frá navnafátæktini eru vit nú komin inn í eina tíð við so fjølbroyttum navnatilfari, at torført kann vera at fáa greiði á, hvaðan alt er komið. Allar dyr standa opnar á viðan vegg, og nøvn koma úr øllum ættum. Ilt er hjá prestum og øðrum ábyrgdarfólki at halda skil á. Eisini er lyndi til nýskapan á heimligum støði, helst við samanseting av ymsum navnapørtum; viðhvørt eydnast væl, men ofta illa. Ov lítið hevur verið av leiðbeining frá kønum fólki, navnalisti teirra Chr. Matras og M. A. Jacobsen frá 1930 er longu alt ov lítil. Kemur til skarpskeringar um navn, er leiðin, sum kærán gongur, til kirkjumálaráðið danska, sum leitar sær ráð hjá Institut for navneforskning í Keypmannahavn. Mangur úrskurður hevur tíverri ikki verið til bata fyri føroyskan navnasið. Seinastu árin hevur tibetur verið gjørt minni av at lata navnatratur fara av landinum, men roynt hevur verið at greiða tær innanlands.

Í føroyskari navnalóg og fylgjandi reglum verður neyðugt at finna á ein hátt at beina navnagávuna á føroyska leið uttan tó at gera karmarnar so trongar, at teir kennast fólki sum tvingsil. Góð og holl leiðbeining eigur at verða givin við navnalistum og beinleiðis ráðgeving í ivamálum. Eyðvitað verður loyvt at nýta fjøld av nøvnum av fremmandum uppruna, men roynt eigur at verða at geva teimum snið og form, ið fáa tey at samtykkja føroyskari tungu so væl, sum gjørligt er. Skotið verður upp at seta nevnd ella ráð av serkønum at gera úrskurð, um trætumál stinga seg upp. Ikki eigur at verða loyvt at geva nøvn, ið bróta meginreglur í føroyskari mállæru.

Eftir lógaruppskotinum her frammanfyri eigur at vera heimilt teimum, ið bera føroysk nøvn, at fáa tey broytt til rættan form. Tó her eigur eingin noyðsla at vera, bert ein opin móguleiki. Navnið er eitt so persónligt og viðbrekið mál, at størsta varsemi og fyrilit eigur at verða sýnt í øllum førum. Vert er at hava í huga tiltakið "navnið spillir ongan". Tað er ivaleyst sprottið av ynski um at ugga tey, ið bera óheppið navn, men er samtíðis ein ásannan av, at alt er ikki, sum tað eigur, í navnagávuni. Lóg um fólkanøvn eigur at vera eitt amboð til at beina á rætta leið tað, sum avleiðis er farið, og at forða fyri skeivari gongd framvegis.

Fornavnið ella skirnarnavnið, sum tað fyrr varð nevnt, er ikki nóg mikið at eyðkenna ein einstakling, at skilja hann frá øðrum, tí mong eru tey, ið bera sama navn. Navnatilfarið er ikki so ríkt, at ráð eru til at hava eitt navn í part - fá eru einnevnd. Eitt seinni navn er neyðugt afturat til eyðkennis. Her velja vit, eins og vanligur málburður er nú, at kalla tað eftirnavn.

Frá gamlari tíð hevur tað verið siður hjá germonskum tjóðum at eyðkenna einstakling við at skoyta -son ella -dóttir upp í faðirs navn og við hvørt eisini móður navn. Hetta var tað almenna lagið,

men annars vórðu - og verða enn - ymsir aðrir hættir nýttir í dagligum samskipti millum manna. Maður ella kona kann fáa viðurnevni ella kenningarnavn, ið sipar t.d. til yrki, heimstað ella ættarstað, útsjónð og ymiss likamseyðkenni, annaðhvørt prýði ella lýti, andligar eginleikar, klædnaburð, lutir ella amboð, ið persónurin ofta er sæddur at nýta. Eisini kann okkurt, ið maður hevur sagt, verða hangandi við hann sum viðurnevni. Úr Føroyingasøgu kunnu vit taka nøkur dømi um nakrar av omanfyri nevndu flokkum av kenningarnøvnum: Hákun jallur, Gilli lögmaður - sipar til stöðu í samfelagnum ella yrki. Mong hava uppruna í heimstað ella bústað: Biarni í Svínoy, Tróndur í Gøtu, ella eisini: Svínoyar-Biarni, Gøtu-Tróndur; síðan úr sama flokki: Einar Suðuroyngur (úr Suðuroyggjum ella Hebridum), Karl mørski (staðarlýsingarorð - Karl var av Møri í Noregi), Tollakur Gøtuskeggi. Nøvn, ið skipa til útsjónð og limaseyðkenni yvirhøvur: Geyti reyði, Tórður lági, Ketil flatnevir, Steingrímur halti, Búi digri. Til andligar eginleikar: Torgrímur illi, Magnus góði. Til klædnabúna: Eldjarn kambhøttur, Haraldur gráfeldur. Til serstaka hending sipar viðurnevnið hjá Tórálvi smør. Tilíki viðurnevni vóru persónlig, doyðu vanligu burtur við teimum, ið bóru tey.

Tað, sum vit nú skilja við ættarnavn ella eftirnavn, var ikki til í Norðurlondum í fornöld. Men tá ið tað kom út í 16. öld, fór aðalin í Danmørk so smátt at fáa sær føst viðurnevni eftir europiskari fyrimynd, og í 1526 heitti Friðrikur kongur 1. á aðalsstættina um at fáa sær føst ættarnøvn. Ofta vóru hesi nøvn viðurnevni, sum teir høvdu fingið eftir útsjónðini á skjaldarmerki sínum, t.d. Hvidtfeldt (hvítur flati), Gyldenstjerne (gylt stjarna), Rosenørn (rósa og ørn), Trolle (trøll). Múgvandi borgarar fóru skjótt at taka eftir hesum nýggja navnasiði. Ofta høvdu hesi nýggju ættarnøvn uppruna í yrkisheiti, t.d. Smed, Bager, Møller (sbr. ensku nøvnini Smith, Baker, Miller). Prestar og studentar fingtu sær tíðum navn eftir yrki faðirs ella ættarfaðirs ella eftir heimstaðnum, ofta í latínskum sniði: Faber (smiður), Pontoppidanus (Broby), Vellejus (Vedel, nú Vejle). Føroyingar, ið lósu á lærða háskúlanum í Keypmannahavn, høvdu fyri at skoyta Færoe ella Færoensis upp í navn sítt, men tað lögdu teir sum vera man burtur aftur, tá ið teir komu heim aftur til lands.

Men í Danmørk eins og hinum Norðurlondum helt fjøldin kortini fast við gamlan niðurarvaðan sið við faðirsnavninum. Soleiðis var eisini her á landi. Almennigurin læt seg ikki ørkymla av, at prestar og aðrir embætismenn tíðliga í tíðini høvdu føst ættarnøvn - tey flestu av teimum gomlu ættarnøvnum sum Weihe, Debes, Svabo, Matras, Djurhuus, Hammershaimb, Winther, Hentze o. o. eru soleiðis komin til Føroya. Men tað sýntist, sum hesi bæði navnaløg kundu liva saman í sátt og semju. Tað var eisini vanligt, at faðirsnavn varð nýtt saman við ættarnavni, t.d. Lucas Jacobsson Debes.

Alkunnugt er, at eitt nú Pætur Jógvansson og Elin Tróndardóttir altið skrivaðust Peter Joensen og Ellen Tronedatter - og dugdu tey at skriva, skrivaðu tey seg sjálv soleiðis; hetta var nú einaferð lagið. Og mong eru tey enn, sum trúliga skriva skírnarnavn sítt á donskum.

Soleiðis gekk alt til við navnalagnum, sum verið hevði frá landnámstið, tá ið frá er tikið, at nøvnini sjálv broyttust eftir skiftandi rákum, sum natúrligt er, og at tey høvdu fremmandan ham

á pappírinum - tó ikki á manna munni. Sum nevnt tóktust fremmand ættarnøvn at kunna liva saman við gamla lagnum uttan at gera tí stórvegis mun. Tó vil so vera, at føroyingar, sum fóru uttanlands - teir vóru fáir - numu nýggjan sið. Kendasta dømið man vera, at Páll Pálsson úr Nólsoy tók sær navnið á heimbygdini til eftirnavn - í donskum sniði, tí annað var ikki hugsandi tá, men á føroyskari tungu varð hann nevndur Nólsoyar-Páll (smb. Svínoyar-Bjarni, Gøtu-Tróndur).

Frammanfyri varð nomið við ta navnafátækt, sum her var á landi í 17. og 18. øld. Sama var í royndum lagið í Danmørk. Ein avleiðing av hesum var, at fleiri og fleiri komu at bera sama navn, og sama var við faðirnøvnnum við -sen og -datter. So hvørt sum fólkið nørdist, var torført at halda skil á, tí nøvnini vóru so lík. Frá hægsta stað kom fram ynski um at fáa í lag fóst ættarnøvn fyri fólkið alt, tað sum longu var vorðið siður hjá aðals-, presta- og borgarastætt. Longu á Struense døgum høvdu hertugadómini Slesvík-Holstein fingið skipan um fóst ættarnøvn í staðin fyri faðirsnøvn við -sen og -datter, men í Danmørk hendi einki fyrr enn gott og væl hálvthundrað ár seinni.

30.5.1828 varð útgivin konglig fyriskipan "om Adskilligt, som i Henseende til Daaben bliver at iagttage". Í endanum á 18. og síðstu grein í hesi fyriskipan standa hesi orð: "Iøvrigt bør hvert Barn ved Daaben benævnes ei alene med Fornavn, men og med det Familie- eller Stavn, som det i Fremtiden bør bære". Hesi fáu orð høvdu stórar og djúptøkar avleiðingar fyri navnalagið, ikki bert í Danmørk, men eisini her hjá okkum - fyriskipanin kom í gildi her árið 1832. Tá var sum kunnugt einki lögting - tað var avtikið 16 ár frammanundan - ella nakar annar føroyskur stovnur, sum kundi vera við í ráðum, annaðhvørt tað var at mæla til ella frá.

Fyrr var ikki siður at nevna annað navn enn sjálv skírnarnavnið ("fornavnið"), tá ið barn varð hildið undir skírn. Hvørs son ella dóttir tað var, kom av sær sjálvum, ella hvat ættarnavn tað skuldi bera, um foreldrini nýttu tað.

Prestarnir hava vist ikki fingið gjølla at vita, hvussu teir skuldu fara fram, tí næstu 8-10 árin hendir ikki annað enn tað, at teir umframt skírnarnavnið doypa barnið við faðirnavni + -sen ella -datter. Hvat meintist við "familie- eller stavn", hevur ikki verið teimum fullgreitt. Tað fyrsta, sum hendi - tað er eitt sindur ójavnt eftir prestagjöldum, her verða dømi tikin úr Suðuroyar kirkjubók 1832-52 og nøkur úr Vága og Eysturoyar kirkjubókum somu tíð - ið veik frá gomlum siði, var, at um 1838 varð farið at geva gentum eftirnavn við -sen eins og dreingjum, men tó eftir pápanum. Fyrsta dømið úr Suðuroy er 23. nov, 1838, tá ið genta í Trongisvági verður doypt Elsebeth Susanne Malene Johnsen, faðirin er skrivaður at eita John Jacobsen, t.e. Jógvan. Men longu árið eftir verður genta í somu bygd skírd Ellen Cathrine Jespersen, faðirin er Óli Jespersen, skúlameistari. Soleiðis verður so lagið hereftir. Í fyrstuni vórðu dreingir skírdir sum synir pápa sín, men seinni, eftir 1840, fara at siggjast dømi um, at teir fáa abbanavnið + -sen til eftirnavn, t.d. í Vági 1844: Thomas Jacob Joensen, pápin skrivaðist Hans Julius Joensen. Hetta hevur verið fólki heilt ófatiligt og eisini órímiligt, og long og drúgv var toganin, áðrenn henda kollvelting í navnalagnum var fullførd. Tey kundu ikki semjast við, at børn teirra, eisini gentur, skuldu verða kallað

"synir" abba sín. "Pápi vil eg vera", skuldi Pól Zachariassen á Sondum á Sandi siga. Hann vildi, at sonurin skuldi skrivast Poulsen, men prestur helt fast um Zachariassen, faðirsnavn Póls. Leikur endaði við, at teir møttust á miðjari leið, og barnið varð doypt: Zacharias Poulsen Zachariassen. So seiglívað hevur tað gamla navnalagið verið, at stakdømi eru enn um, at menn bera faðirsnavn sum eftirnavn. Maður í Skopun føddur í 1914 eitur Andrias Thomsen (d. 198) - faðir hansara æt Tummas Clementsen. Annar føddur í 1919 eitur Vilhjálmur Jakobsen - faðirinn æt Jakob Johannesen.

Tað, sum var høvuðsúrslitið av kgl. dópsfyriskipanini frá 1828, var, at -sen-nøvn, sum tá vóru, gjørdust føst eftirnøvn. Tey skírnarnøvn, sum tá vóru, komu tiskil at vera fyrri liður í eftirnøvnum hjá komandi ættum. Faðirsnøvnini festust sum ættarnøvn. Tí kom hópur av óskyldum fólki at bera sama ættarnavn bæði í Danmørk og Føroyum. Telefonbókin (1988/89) visir, at í Tórshavn eru 153 felagar, sum hava ættarnavnið Jacobsen, næstfjølmentasta navnið er Hansen (142), síðan Joensen (141), Poulsen (106), Olsen (97), Pedersen/Petersen (74), Johannesen (60), Jensen (58), Thomassen/Thomsen (47), Andreas(s)en (46), Danielsen (46), Mortensen (46), Nielsen (45), Johansen (44), Simonsen (43), Samuelsen (38), Michelsen/Mikkelsen (33), Sørensen (30), Rasmussen (29), Niclasen (25), Rubeksen (20), Zachariassen (17).

Nakað tað sama man býtið vera um alt landið, tó er Joensen vanligasta eftirnavnið í Klaksvík eftir telefonbókini at døma. Fyrru liðir í hesum -sen-nøvnum vóru vanligastu skírnarnøvnini í Føroyum um og fyri miðjuna á 19. øld.

Men um síðir hava prestarnir fingið skil fyri, at ætlanin við kgl. fyriskipanini var, at fólk helst skuldu fáa ættarnøvn av øðrum slag enn -sen-nøvn. Ójavnt er, sum teir hava verið ídnir til at fremja hetta í verki. Men um endan á 1830-árunum fara at siggjast í kirkjubókunum eftirnøvn av ymsum slag, øll sjálvandi í donskum málsniði, tey flestu við stóði í bygda- og býlinganøvnum ella øðrum nøvnum, sum barnið hevði tilknýti at. Teir prestar, sum fóru undir hesa nýnevning av størstum eldhuga, vóru 3 suðuroyarprestar: Niels Lund Andersen (1832-38), Otto Fr. Chr. Jørgensen (1838-43) og Andrias Djurhuus (1843-50). Her skulu verða upproknað nøkur av hesum nøvnum, sum seta serligan dám á ættarnavnatilfar okkara enn dagin í dag.

Fyrsta navnið av hesum slag er Holm, sum sunnbiardrongur f. 28. maí 1837 verður doyptur: Johan Frederik Holm - eftir Sunnbiarhólmi, sigst. Í øllum førum er ikki fingin uppspurningur um upprunan at nøvnum. Hesi koma afturat í sama ári: Strøm, Trongisvági, Øster, Porkeri (eftir býlinginum í Eystrum), Dahl, Lopra (eftir Lopransdali), Smith, Øravík, Gaard, Fámjin (vist eftir Sjúrdargarði), Splidt, Porkeri.

1838: West, Hvalbø, Berg, Sunnbø og Hvalbø, Vinther og Beder, Vági, Birk, Sunnbø (tann drongurin doyri 11 ára gamal, so navnið er tí burturdottið), Lisberg og Mørch, Fámjin, Øllgaard, Hvalbø (navnið horvið, gentan ið bar tað, giftist til Skúvoyar), Salmony, Trongisvági, og Luid, Hovi (navnið skal vera eftir húsanavninum á Liða í Sunnbø!).

1839: Hammer, Hvalbø, Kjerbo, Sunnbø, Taimann, Fámjin (helst av húsanavninum á Teigum; drongurin, ið fekk navnið, doyði lítil, og tað hvarv tí), Bech, Hovi (helst eftir eini á).

1840: Ludvig, Fámjin, Skaarup, Froðbø (kundi verið eftir býlinginum undir Skorum).

1841: Leo, Vági, Olivinius, Tvøroyri, Langgaard, Sunnbø (eftir Laðangarði).

1842: Mørch, Nesi í Hvalbø, (sbr. Fámjin 1838), Kjærgaard, Hamrabyrgi, Hjelm, Vági.

1843: Vestergaard, Sunnbø, Søberg, Lopra, Salberg, Fámjin, Smith, Hovi, Gotfred, Porkeri.

1844: Hvidtfeldt, Trongisvági, Steenberg, Sunnbø, Hammershøi, Sunnbø (foreldrini búðu undir Hamri!).

Soleiðis heldur henda sermerkta navnagáva fram næstu árin - ikki bert í Suðuroy, men um alt landið. Í Vágum byrjar hon heldur seinni enn í Suðuroy, 1844 sæst tað fyrsta, Gaasedal, 1845 Vigum og Næs, 1846 Slettenes, 1851 Norden á Slættanesi - men ikki er so tætt við tilíkum nøvnum har sum í Suðuroy.

Í Eysturoynni byrjar tað 1838. Stíllurin er tann sami sum í Suðuroy: Hammer á Eiði og á Toftum, Dahl, Eiði, Klein, við Gjógv, Gjoveraa og Toftegaard, Fuglafirði, Lervig, Leirvík, Frederiksberg, Strondum (eftir Friðríksmørk), Solmunde, Søldarfirði, o.s.fr.

Presturin Lund Andersen, ið setti sjøtul á í Suðuroy, kom í 1838 til Suðurstreymoyar, men har sæst ikki so nógv av tilíkum nýggjardum ættarnøvnum: Drongur føddur úti á Bø (sunnan fyri Kirkjubø) fekk navnið Udbøe í 1842, og á Hvítanesi, sum tá var nýggj bygd, kemur navnið Nyboe. Um sama mundið Bø, úti á Bø, og Eide í Nólsoy.

Fóru vit um allar Føroyar, funnu vit helst allastaðni eftirnavnagávu av sama slag.

Men hetta vóru hóast alt undantøkini, -sen-nøvnini vóru tey, sum fjøldin mátti hjálpast við. Tjóðskaparhugaðir menn sóu tað rangvørga í hesum lag, og í Føringatiðindum sæst, at summir teirra hava givið nøvnum sínum føroyskt snið, t.d. Jóannes Patursson, Absalon Jógvansson, Andras Sámalsson, men í royndum vóru tað -sen-nøvnini, ið høvdu rættargildi, tey vóru teir doyptir, og fleiri dattu aftur á tey seinni.

Í Danmørk gjørdist alt ein ruðuleiki av øllum -sen-ættar-nøvnunum. Ein nevnd sett av løgmlaráðnum at viðgera spurningin gav eitt forvitnisligt álit í 1899. Nevndin fekk sær upplýsingar um navnasið frá fólki í ymsum landspørtum í Danmørk, og eisini úr Føroyum. Heimildarmenn um føroysk viðurskipti vóru V. U. Hammershaimb, Jakob Jakobsen og Friðrikur Petersen.

Her skal verða endurgivið tað, sum nevndin skrivar í álitinum um føroyskar navnasiðir (Dansk navneskik, 1899, bls. 93):

På Færøerne er det landgangs Skik at betegne Personer ved deres Fornavn med tilfjøjjet Bosted eller Fødested: Povl í Hodni, Djóni í Geil, Andrias við Stein, Júst á Húsun, Jóanis í Funningsstovu. Alle disse Eksempler ere fra Torshavn, men de enkelte Navne ere sædvanlig indførte med Folk fra Landsbygden. Øernes spredte Bebyggelse og overordentlige Rigdom paa Stednavne gør det let at betegne Folk paa denne Maade. - Lige siden 1832 (da Daabsforordningen af 1828 sattes i Kraft paa Færøerne) ere ikke saa faa Personer blevne døbte med disse Stednavne, ofte omdannede i mere dansk Form: Arge, Hammer, Udbø (úti á Bø).

Stednavnene blive ikke saa sjældnen satte foran: Klett-Óli (:undir Klinten), Króks-Óli (i Krogen), Vága-Heini (fra Vaagø), Kolturs-Niklas. Er det længere Navne, maa de, ligesom i Dansk, helst afkortes: Boyggja-Palli (= Palle i Boyggjastuen), Skrivara-Jens (Jens i Skriverstuen). - Folkenavne bruges derimod kun i Omtale: Sudringen, Sumbingen (fra Suderø, fra Sundbø); de knyttet ikke til Navnet, og de arves ikke.

Forældres Navn, enten Faders eller Moders, sættes ofte foran: Suðrings-Johan (Søn af en Suderømand), Sáru-Jóanis, Hendriks-Lena; men endnu hyppigere betegner man Slægtskabet med "hos" (kjá), dette bruges baade om Ægtefæller indbyrdes og om Børn i Forhold til Fader eller Moder.

Det er sjældent, at Standsbetegnelser ere arvelige; Tilnavnet Bóndi føjes saaledes kun til den, der er Kongsbonde. En Slægt har dog i længere Tid haft Ordet "Prest" sat foran Navnene til Minde om en Stamfader, der var Præst. I højere Grad arvelige ere visse Tilnavne af ukendt Betydning, der menes en Gang at have været Øgenavne: Stubbi, Toka, Skulv. De to første bruges foransatte (Stubba-Jens), det sidste fritstaaende; dog skriver Navnets Bærer sig Thomas Skylv.

Alle Tilnavne ere godkendte af Bærerne; derimod "skrive de sig altid med de Efternavne, hvormed de ere døbte, og tilføje kun den gængse Benævnelse, hvor en Navneforveksling ellers vilde kunne finde Sted". Flertallet af Befolkningen er døbt med -sen-Navne; disse omfatte paa de fleste Øer 80-95% af Befolkningen. Men de bruges aldrig i daglig Tale: "Danskerne kalde ham Jon Jonsen, men han hedder Jon paa Klett," kan der høres sagt; en ældre Mand kunde for vor Meddeler ikke engang opgive sit Kirkebogsnavn. "Ere disse Slægtsnavne paa -sen uheldige og vildledende her i Riget, have de været end mere stødende for den Del af Befolkningen, som bor paa Færøerne"; der fandtes hos denne ikke nogensomhelst Forudsætning for at gøre -sen-Navnene til Slægtsnavne.

Í 1904 kom í Danmørk lóg um navnabroyting. Hon gav heimild til at skifta ættarnavn: Nýggja navnið skuldi verða vart so, at eingin annar kundi ogna sær tað uttan loyvi frá teimum, ið fyrst høvdu fingið sær tað.

Í fyrstuni varð ikki gjørt nógv av at skifta eftirnavn í Føroyum. Umsókn varð latin um fútan til løgmlaráðið í Danmørk. Tað rangvørga var, at Føroyar vórðu fult og heilt roknaðar upp í Danmørk á hesum øki: Var navn, sum føroyingur søkti um, ov líkt donskum ættarnavni, varð honum sýtt fyri at fáa sær tað.

Tey ættarnøvn, sum fólk fór at fáa sær - ella "keypa" sær, sum vanliga varð sagt - eftir hesi lóg, vóru ógvuliga ymisháttað. Fleiri fingi sær nøvn av sama slag sum tey, ið prestarnir høvdu doypt, t.e. donsk ella hálvdonsk, t.d. Gaardlykke, Syderbø, Olvhøj, Neystved. Men flest fingi sær føroysk nøvn, aloftast eftir staðarnøvnum, annaðhvørt við fyriseting: av Skarði, úr Konoy, á Ryggi, ella við ongari fyriseting, t.d. Ryggstein, Fryðdal, men í hvørjumfalli við ongari fyriseting koma eisini fyri, t.d. Jagre, (t.e. Jaðri), Hellu, Sondum, sjáldan í hvørfalli: Herdalur. Summi fáa sær navn, ið endar við -son, sum ættarnavn, t.d. Patursson, Jóannesarson, Jógvansson, Jákupsson.

Seinni hefur verið vanligari at taka staðarnövn við fyriseting til ættarnövn, men eitt skifti vóru tilík növn ikki veitt - tað var, meðan Svenning Rytter var lögmláráðharri. Kent er málið hjá Pouli í Geil. Johs. Brøndum Nielsen professari skrivaði stuttliga grein um hetta í Politiken; hon varð uppافتurprentað í Tingakrossi nr. 7 og 8, 1930: Poul Isaksen, vanligi nevndur Poul í Geil, hevði í 1918 søkt um at fáa í Geil til eftirnavn, men tað var honum ikki játtað, tí lögmláráðið hevði gjøgnum amtið sagt frá, at tilík növn, staðarnövn við fyriseting frammanfyri, hóskaðu ikki við føroyskan máltóna(!). Hóast ummæli varð fingið frá málkønum fólki, munti tað einki. Ferð eftir ferð søkti hann um at fáa hetta navn góðkent sum ættarnavn, men tað segði alt tað sama. Ikki fyrr enn í 1929 bar til. Sum Brøndum-Nielsen tekur til í greinini: "Aaret 1929 bragte Købmand Isaksen af Thorshavn en søn og Danmark et nyt Ministerium." Poul søkti aftur um at fáa loyvi til at geva syni sínum eftirnavn í Geil, og nú varð tað um síðir játtað - helst tí at annar lögmláráðharri var komin í Rytters stað. Frá 1920-árunum eru eftirnövnini Viðstein og Frástein - helst royndir at ganga uttan um óvilja lögmláráðharrans at veita növn av hesum slag.

Eitt, sum er óheppið við ættarnavnaskiftum, sum tey nú fara fram, er, at tá ið navn verður "keypt", verður band lagt á tað, so eingin annar kann fáa tað. Nógvar kunnu t.d. Jógvansstovurnar vera í Føroyum, men tann, ið fyrstur hevur fingið sær navnið í Jógvansstovu, eigur einarætt til navnið; hini, sum áttu at havt eins góðan rætt til navnið, tí tey búa í Jógvansstovu, sleppa ikki at kalla seg so alment, uttan so er, at hin gevur loyvi.

Stríðsárin 1940-45 vóru eingi navnskifti játtað, tí sambandið við navnavaldið í Danmørk var slitið. Aftan á at stríðið var av, vóru navnskiftini fleiri enn nakrantið áður; øll, sum høvdu bíðað hesi fimm á, sluppu nú framat.

Í Noregi eru reglur um, at ein kann sleppa at kalla seg eftir heimstaðnum, t.d. tí garði har ein býr, men tað kemur valla fyri, at fólk taka sær navn eftir býum, fjøllum ella landspørtum. Tað er kanska heldur enn ikki ósmæðið at fáa sær bygdarnavn ella oyggjarnavn t.d. til sitt egið ættarnavn - tað búa jú onnur í bygdini ella oynni. Ein, sum einaferð átlaði at fáa sær Tórshavn til eftirnavn, fekk nei kortini.

Í 1961 kom nýggj dansk lóg um fólkanövn, og í 1969 skuldi lögtingið taka støðu til, um hon skuldi koma í gildi í Føroyum við nøkrum fáum broytingum, sum nevnd sett av landsstýrinum hevði mælt til. Men lógin varð ikki samtykt á tingi. Tískil er einasta skorðan undir so týðandi tjóðskaparligum tætti, sum fólkanövn okkara eru, gamla danska lógin frá 1904.

Tann broyting, sum ímóti - ella heldur uttan - okkara vilja varð trokað inn á okkum við kgl. fyriskipanini frá 1828, hevur eftir tí, nevndin dugir at meta, verið til ómetaligan skaða fyri føroyskan navnasið. Nevndini tykir, at ein gongd leið út úr ófórinum er at loyva aftur hitt forna navnalagið við -son og -dóttir, sum er góður háttur at eyðkenna fólk í lítlum samfelag. Tað er eisini ein natúrligur háttur, tí millum manna verður eftirnavn sjáldan nýtt, men persónur verður vanligi kendur sum sonur ella dóttir faðirs síns ella móður við fyrisetingini hjá, t.d. Jógvan hjá Niklasi, sum í royndum er einki annað enn eitt avbrigdi av Jógvan Niklasson. Nevndin vil ikki við hesum siga, at hetta skal

vera eitt krav, men heldur eitt tilboð, ein móguleiki, sum ein kann velja á jøvnum føti við hin. Tað er móti øllum skili, at tað einasta, sum er bannað, er tað navnalag, sum forfedrar okkara hava livað við longri aftur í tíðina, enn søgur ganga frá.

Við einum dømi skal verða sýnt, at hetta er góður eyðkenningargháttur. Í eini bygd býr maður, sum eitur Tummas Olsen. Hann eigur sjei synir, sum eita Óli, Jógvan, Eirikur, Hanus, Pætur, Niklas og Ragnar. Teir giftast og fáa børn. Trúgvir sum teir eru við gamlan uppkallingarsið, skal elsti sonur eita eftir abbanum. Nú hevur bygdin fingið 7 Tummasar Olsen aftur at hinum gamla. Teir verða noyddir til at keypa sær nýggj eftirnøvn, tá teir koma til, tí brøvini fara skeivt. Vóru teir harafturímóti skrivaðir Tummas Ólason, Jógvansson, Eiriksson o.s.frv., var einki brævabland. Og millum manna eita teir einki uttan Tummas hjá Óla, Jógvani, Eiriki o.s.frv.

Vitanin hjá foreldrunum um, at tað navn, sum tey velja børnum sínum, einaferð skal vera kenningarnavn ella eftirnavn hjá barnabørnunum, mundi eisini gjørt sítt til, at tey vandaðu sær betur um, tá ið tey góvu børnum sínum nøvn.